22006 ـ حکم پذیرفتن دعوت و شرایط آن

سوال

گاهی به مهمانی‌های کوچک یا مراسمی بزرگ دعوت می‌شوم. اگر در این مجالس غالباً غیبت، عیب‌جویی، تفاخر، رقابت در لباس و طعنه زدن به کسانی که (مانند من) لباس ساده می‌پوشند وجود داشته باشد، تکلیف چیست؟ همچنین ممکن است در آنجا سخن‌چینی هم باشد. من کارهای منزل دارم (و تمایلی به آوردن خدمتکار ندارم، در حالی که تقریباً تمام کسانی که در این مراسم شرکت می‌کنند خدمتکار دارند و وقتشان آزاد است).

همسرم و خانه‌ام به من نیاز دارند و هر دقیقه‌ای که در خانه‌ام صرف می‌کنم ان‌شاءالله اثرگذار است و این رسالت اصلی من است. همچنین دوست دارم وقت اضافه‌ای داشته باشم تا قرآن یا کتابی مفید بخوانم و نمی‌خواهم وارد مجالس دنیایی شوم که ضررشان بیشتر از فایده‌شان است (اگر فایده‌ای داشته باشند). لطفاً مرا راهنمایی کنید که رفتار مناسب چیست؟ و اگر حق دارم نروم، عذر مناسب برای عدم حضور چیست؟

و اگر صاحب مهمانی نسبت به من کینه داشته باشد و از دیدن من در موقعیت شرم‌آور خوشحال شود و پشت سر من حرف بزند، آیا باز هم واجب است در مهمانی او شرکت کنم؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

در صحیح بخاری (۱۱۶۴) و مسلم (۴۰۲۲) از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که گفت: شنیدم رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرمودند: «حق مسلمان بر مسلمان پنج چیز است: پاسخ دادن سلام، عیادت بیمار، تشییع جنازه، اجابتِ دعوت و تشمیت کسی که عطسه می‌کند (گفتن یرحمك الله در پاسخ به الحمدلله گفتن او)».

علما دعوتی را که مسلمان مأمور به اجابت آن است، به دو دسته تقسیم کرده‌اند:

اول: دعوت به ولیمهٔ عروسی. جمهور علما قائل به وجوب اجابت آن هستند، مگر آنکه عذر شرعی وجود داشته باشد (که برخی از این عذرها ان‌شاءالله ذکر خواهد شد). دلیل وجوب آن، روایتی است که بخاری (۴۷۷۹) و مسلم (۲۵۸۵) از ابوهریره نقل کرده‌اند که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «بدترین غذا، غذای ولیمه‌ای است که کسانی که [مشتاقانه] می‌آیند [مانند فقرا] از آن منع می‌شوند و کسانی که از آن امتناع می‌کنند [مانند ثروتمندان بی‌نیاز] به آن دعوت

می‌شوند. و هر کس دعوت را نپذیرد، نافرمانی خدا و رسولش را کرده است».

دوم: دعوت برای غیر ولیمهٔ عروسی (با انواع مختلف آن) جمهور علما معتقدند که پذیرفتن این نوع دعوت مستحب است و تنها برخی از شافعیه و ظاهریه مخالفت کرده و آن را واجب دانسته‌اند. اگر گفته شود که استحبابِ مؤکد (مستحب مورد تاکید) است، به صواب نزدیکتر است. والله اعلم.

اما علما برای وجوب یا استحباب پذیرفتن دعوت، شروطی را تعیین کرده‌اند. اگر این شروط محقق نشود، حضور در آن دعوت نه واجب است و نه مستحب، بلکه چه بسا حرام باشد. شیخ محمد بن عثیمین رحمه الله این شروط را چنین خلاصه کرده است:

۱ـ نبودن منکر در مجلس: در مکان دعوت نباید منکری وجود داشته باشد. اگر منکری هست و شخص می‌تواند آن را از بین ببرد، حضور بر او واجب است (به دو دلیل: اجابت دعوت و تغییر منکر). اما اگر نمی‌تواند آن را از بین ببرد، حضور بر او حرام است.

۲ـ وضعیت دعوت‌کننده: میزبان نباید از کسانی باشد که دوری کردن (هجر) از او واجب یا مسنون است (مانند کسی که آشکارا گناه و فسق می‌کند و قهر کردن با او ممکن است در توبه‌اش مؤثر باشد).

۳ـ مسلمان بودن میزبان: دعوت‌کننده باید مسلمان باشد، وگرنه اجابت دعوتش واجب نیست؛ بنا بر فرمودهٔ پیامبر: «حق مسلمان بر مسلمان...».

۴- حلال بودن غذا: غذای ولیمه باید مباح و خوردنش جایز باشد.

۵- عدم ترک واجب: پذیرفتن دعوت نباید مستلزم نادیده گرفتن یک واجب یا امری واجب‌تر از آن باشد؛ که در این صورت اجابت حرام است.

۶- عدم وجود ضرر: پذیرفتن دعوت نباید ضرری برای مهمان داشته باشد؛ مانند نیاز به سفر یا جدا شدن از خانواده‌ای که حضور او در میانشان ضروری است، یا دیگر انواع ضرر. (القول المفید: ۳/۱۱۱) با تصرف.

برخی از علما شرط دیگری نیز افزوده‌اند:

۷ـ دعوتِ خاص: دعوت‌کننده باید شخص را به صورت مشخص دعوت کرده باشد. اما اگر در یک مجلس عمومی به حاضران بگوید «همه بیایید»، و او یکی از آنان باشد، طبق نظر اکثر علما حضور بر او لازم نیست.

با توجه به آنچه گفته شد، روشن می‌شود که حضور در چنین دعوت‌هایی بر شما لازم نیست، بلکه اگر نمی‌توانید منکر را

تغییر دهید، یا حضور شما باعث تضییع حق شوهر و فرزندانتان در تربیت و نگهداریِ واجب می‌شود، و همچنین خودتان از شر و آزار آنان در امان نیستید، حضور در آن بر شما حرام است. این موارد عذرهایی هستند که حتی حضور در دعوتِ واجب (عروسی) را ساقط می‌کنند، چه رسد به دعوت‌های دیگر.

همچنین زن باید بداند که برای خروج و رفتن به مناسبتی که دعوت شده، حتماً باید از شوهرش اجازه بگیرد.

لازم است به این خواهران توصیه کنید تا در استفادهٔ صحیح از وقت و مجالسشان کوشا باشند و آن را در اموری صرف کنند که نفع دینی یا دنیوی دارد. زیرا رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ ما را از عاقبت مجالسی که در آن یاد خدا نمی‌شود برحذر داشته و فرموده‌اند: «هیچ قومی در مجلسی نمی‌نشینند که در آن یاد خدا نکنند و بر پیامبرشان صلوات نفرستند، مگر آنکه آن مجلس مایهٔ حسرت [و پشیمان] آنان خواهد بود. پس اگر [خدا] بخواهد آنان را عذاب می‌کند و اگر بخواهد می‌آمرزد». ترمذی (۳۳۰۲) این حدیث را روایت کرده و گفته است حسن صحیح است و آلبانی نیز در «صحیح ترمذی» (۳/۱۴۰) آن را صحیح دانسته است.

و در سنن ابی‌داود (۴۲۱۴) و دیگر منابع از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «هیچ قومی از مجلسی برنمی‌خیزند که در آن یاد خدا نکرده‌اند، مگر آنکه گویی از سر لاشهٔ الاغی برخاسته‌اند و آن مجلس برایشان مایهٔ حسرت خواهد بود». نووی در «ریاض الصالحین» (۳۲۱) و به پیروی از او آلبانی رحمهما الله، این حدیث را صحیح دانسته‌اند.

پس این نصیحت را یا به صورت حضوری و یا کتبی به آنان برسانید. اگر فراتر از این، خودتان آنان را به منزل دعوت کنید و از این گردهمایی برای برگزاری حلقهٔ ذکر، همراه با برخی سرگرمی‌های مباح و مورد علاقهٔ آنان استفاده کنید، شاید خداوند شما را سببی قرار دهد تا این سنت نیکو را در بهره‌برداری مفید از مجالس برایشان پایه‌گذاری کنید. خداوند توفیق‌دهنده است.